

Van hofse Zelfhandhavers tot Vertrouwers

kunnen Regenten en Ommelanders bouwen in vertrouwen ?

Deel 1. Het rijk, de hertogen en de gilden

In oude tijden lag het gezag over land en lieden bij de Koning, die over het rijk heerste, en bij de Hertogen, die de ommelanden bestuurden. Eeuwenlang werkten zij met gilden en coöperatieven samen om het gemeen richting te geven in hun lotsgemeenschap. Zij waakten met hun hofhouding vanuit hun door grachten en kantelen omringde kastelen over veiligheid, de verdeling van grond en water, en over handel en wegen. Ooit waren de kastelen ondoordringbare vestingen tegen rovers en legers. In de nieuwe tijd waren zulke dreigingen vervaagd, maar muren, poorten en wachters bleven, evenals de eigen gewoonten. Daarbinnen was het warm, de tafels rijk gevuld, en men volgde keurige orde en overleg. De modder of klei van de ommelanden bleef meestal aan andermans laarzen kleven. Doch met de wisseling der tijden en het keren van de wind der wereld, kreeg ook hun wijze van regeren een ander gelaat: van enkel bevelen van achter kantelen en grachten, naar een besturen dat zich, zij het schoorvoetend, liet spiegelen aan nieuwe wijzen van heerschappij, gelijk de tijdgeest en veranderende gebruiken dat wensten.

De strijd tussen natuur, broodwinning en gezondheid

Toen kwamen de pesten van de dieren. Het vee stierf, en met het vee ook de zekerheden van het veld. Vreemde stoffen sijpelden in bodem, water en lucht. Het groen verbleekte, vogels weken uit, bijen en andere insecten verdwenen alsof zij elders betere herbergen hadden gevonden. De vraag rees nijpend: hoe te wegen het behoud van natuur tegen het brood van de veldlieden en de gezondheid der ommelanders ? Binnen de oude gilden en coöperatieven botsten belangen; woorden werden geslepen tot wapens. De Koning en de Hertog talmde. Er waren harde besluiten nodig, maar keer op keer schoof men ze vooruit.

Zo daalde een nevel van ontluistering neer. Veldlieden zagen hun eeuwenoude hoeven vervallen, schuren instorten, erven leeglopen en de plannen verdampen. Volksmenners die illusies propageerden kregen aanhang. Wanhoop kroop in de keukens: men wist niet meer tot wie men zich wenden moest. Het vertrouwen in de Hertog, gilden en coöperatieven was tanende. De lotsgemeenschap stond onder druk.

De opkomst van Tussenheid

Juist vanwege deze wanhoop ontstond een gilde van bijzondere aard: Tussenheid. Gelouterde gildebroeders en -zusters uit het veld, die óók de gangen en spelonken van de kastelen kenden. Zij schuwden modder niet, luisterden aan keukentafels, hielpen één -op-één waar mensen vastzaten, vonden wegen binnen de kasteelmuren als dat nodig was. Zij koesterden het biechtgeheim als ware het een heilig zegel, wetend dat juist dit de deur opent tot volslagen openheid, waaruit het gezamenlijk smeden van nieuwe werken kon groeien. Zij werkten als zalmen: soms met de stroom mee, even vaak ertegenin, lenig en vasthoudend, op weg naar bronnen waar nieuw leven kon ontstaan. Geen zware kanselarijen vol eindeloze redevoeringen, maar het samenbrengen van lieden, wijsheid en gereedschap, gericht op het lenigen van enkelvoudige noden. Geen vijftientig maal de hofzaal bijeenroepen over grote problemen van het ganse land, noch jarenlang wachten op zegelen en keuren, maar, waar het kon, één werkzame schikking, die het wiel des werks weder deed wentelen. En zolang Koning, hertogen en leiders van de oude gilden en coöperatieven, geen weg vonden tot landsbrede oplossingen, bleef het samen vindingrijk benutten van plaatselijke gaven voor den enkelen veldman een bron van verlichting. Soms konden zulke plaatselijk passende eieren van Columbus ook elders in het rijk worden uitgebreed; “opschaling” noemt men dat in de moderne tijden.

Van boven naar beneden, van beneden naar boven en de vruchten van de Kruisbestuiving

In het rijk van Koning en hertogen werden besluiten vaak genomen op grote hoogte: in zalen vol tapijten, met perkamenten, zegels en lange spreeklijsten van raadsliden. Zulke besluiten daalden als winterse sneeuwvlokken neer op het veld, schoon van vorm maar soms koud voor wie ermee werken moest. Dit is de weg van boven naar beneden, bedacht op afstand, met overzicht, maar niet altijd met gevoel voor de verschillende gronden waarop de sneeuw moet landen.

Daartegenover stond het werk van de gildebroeders, die hun kennis smeedden vanuit de gronden met en te midden van de daar levende veldlieden. Zij zagen vanuit hun biechtgeheim met eigen ogen waar bij hen de schoen wrong, hoorden de verhalen bij het haardvuur aan en kenden de namen van wie er kon helpen bij de oplossing.

En waar gebruikers van deze twee wegen elkaar vonden, van boven en van onderen, ontstonden oplossingen: de vruchten van de kruisbestuiving. Nieuwe gildes die wereldwijde handel en vakmanschap tot bloei brachten, herbergen waar met reizigers uit verre landen kennis werd

uitgewisseld, en zelfs het durven toelaten dat ook wie ooit als bedelaar de poort passeerde, meester van een eigen werkplaats kon worden. Zulke wonderen waren geen toeval, maar het werk van wederzijds vertrouwen en het delen van gaven. De reconstructie van de wegen van boven naar beneden liet nogal eens op zich wachten en leidde dan tot opstoppen en vertragingen. De gebruikers die van onder kwamen moesten dan alleen verder. Dan waren het de gildebroeders die, in afwachting van koninklijk zegel, al een werkzame schikking vonden om het wiel des werks weer te doen wentelen.

De Hertog luistert – VABIMPULS

De Hertog van Brabant luisterde en zag de waarde. Op zijn instigatie kreeg de Tussenheid - aanpak een nieuwe naam en huis: VABIMPULS, ondergebracht bij het onafhankelijke en gerenommeerde Brabant Advies. Van daaruit werkte men nabij en vertrouwelijk met het veld: erven kregen verrassende bestemmingen, natuur en broodwinning kwamen opnieuw in evenwicht. En, door het gezag van de Hertog kregen de broeders betere toegang bij individuele beampten van het kasteel en werden de lijnen tussen erf en kasteel korter; zonder dat de vrije bejegening en vertrouwelijkheid verloren ging.

De hofhouding en haar onmogelijke onafhankelijkheid

Maar wat buiten de muren werkte, wekte tot onrust binnen het kasteel. Het succes van de broeders in het veld stond haaks op hoe de hofse ordonnantiën bleven steken in de oude gangen en gebruiken. In vergaderkamers met zware deuren fluisterde men dat het beter en goedkoper moest, dat dit allemaal ook wel in eigen beheer kon en dat de benodigde openheid en vertrouwen bij de veldlieden toch even goed vanuit het kasteel konden worden opgebouwd. Zo werd VABIMPULS het kasteel binnengerold, opdat de hovelingen, geoefend in gangen en zalen, ineens ook de riskante akkers zouden kunnen gaan bewerken. Men meende dat wie goed een charter kan keren, ook wel een ploeg kan sturen; desnoods met wat overgebleven ex-broeders als gezelschap. Zij vergaten dat nabijheid en vertrouwen geen hofse deugden zijn: wie bij het hof hoort kan nooit het vertrouwen van de harde werkelijkheid van het veld winnen. Dit verklaart ook waarom men oprecht geïrriteerd was dat VABIMPULS vanwege het biechtgeheim de opgebouwde dossiers van de veldlieden niet wilde delen.

Ook vergat men dat VABIMPULS een op ondernemende en eigenwijze karakters gebouwd gilde was, als de bemanning op een sleepboot, met een doorgewinterde kapitein en stuurman aan het roer.

Het plan van de hofhouding kon niet. De koninklijke en hertogelijke legislatie staat ambtelijke onafhankelijkheid naar het veld in de weg. Wie beambte is in het kasteel heeft immers bezworen vooraleerst de Hertog en de regels van het hof te dienen. Vertrouwelijkheid bij veldlieden kan niet hoger staan dan het bevel van de heerser; echte onafhankelijkheid in zulk een dienst is misleidende schijn. De veldlieden weten dat en zullen hun diepste zorgen nooit volledig delen met wie de sleutels van het kasteel aan de gordel draagt, hoe vriendelijk en welbespraakt die ook is.

Ontmanteling zonder besluit

Wat volgde heette geen besluit maar het geschiedde wel. De hovelingen waanden zich bekwaam de ondersteuning der veldlieden voortaan zelf beter en goedkoper te verzorgen. Zo namen zij, stap voor stap en in weerwil van de lovende evaluaties van VABIMPULS, zonder mandaat van den Hertog, zonder overleg en zonder uitgewerkte plannen, eigenmachtig het roer van VABIMPULS over van Brabant Advies.

In de gildekroniek van VABIMPULS werd nochtans verkondigd dat het werk in volle glorie zou voortbestaan. De hoveling, voorgesteld als hoofdman van de nieuwe koers, sprak dat het hof de organisatie ter hand genomen had, en deed voorkomen alsof niets wezenlijks veranderde: maatwerk, onafhankelijkheid en de vrije hand der deskundigen zouden onaangetaast blijven, zo

luidde zijn zang. Zelfs een langjarige geldstroom werd bezworen, als ware het zaad reeds ontkiemd en groei verzekerd.

En zie, ook de voorman der broeders werd in dit bericht opgevoerd, opdat het leek alsof ook hij instemde met de lofzang. Aldus werd de eigen stem van het gilde omgebogen tot echo van het kasteel, en scheen het alsof het pad slechts ongestoord werd vervolgd — doch ongemerkt boog het af, en leidde voortaan naar kuilen en plassen, vol hindernissen waar de voeten wegzonken en de weg zich in nevelen verloor. Budgetten verschoven als schimmen, contracten werden niet verlengd, namen verdwenen uit de lijsten. Tegenspraak werd onder een sluier van stilte bedekt, en de consequenteren — onder wie lieden van den aanvang — stopten of werden geruisloos terzijde geleid, alsof zij nimmer aan VABIMPULS deel hadden genomen.

Don Quichot en de duiven

Een van de in de luwte geplaatste consequenteren besloot als Don Quichot naar voren te treden; niet om tegen windmolens te vechten, maar om duiven te lossen. Hij zond ze naar het kasteel met vier eenvoudige vragen: Wie? Waarom? Waartoe? Hoe? , met het verzoek om openlegging der onderliggende stukken over de ontmanteling van VABIMPULS. Ook vroeg hij om de legislatieve onderbouwing van de gepretendeerde, zijns inziens onmogelijke, hovelijke onafhankelijkheid.

De duiven keerden terug met 140 perkamenten vol losse woorden, weggelakte namen, niet chronologische flarden en omwegen. Maar géén heldere antwoorden op de vragen wie, waarom, waartoe en hoe had besloten VABIMPULS op te heffen. Ook ontbrak een deugdelijke onderbouwing van de onafhankelijkheids-pretentie.

Don Quichot maakte formeel bezwaar bij het Hertogelijk Hof van Bezwaar en Raad. Er volgde een bemiddelingsgesprek geleid door een lid van het Hof van Bezwaar en Raad. De vertegenwoordiger van de hofhouding beriep zich op het bestuurlijk mandaat van de Hertog waardoor hij geen verantwoording hoefde af te leggen. Hij ging hierbij wel voorbij aan het gegeven dat de hertogelijke raad bij het verlenen van dat mandaat tot tweemaal toe expliciet de onafhankelijkheid van de ondersteuning als nadrukkelijke voorwaarde had gesteld. Tijdens het gesprek bleek dat hij de waarde van de beschermde bejegening en de onmogelijkheid van ambtelijke onafhankelijkheid niet werkelijk begreep. Hij gaf vervolgens aan dat er een onomkeerbare weg was ingeslagen en vroeg zelfs Don Quichot zijn queeste te staken, omdat hij hiermee de nieuwe aanpak zou schaden.

De schermutselingen van Don Quichot met de hofhouding van het Kasteel zullen naar verwachting tijdens de wintermaanden 2025 leiden tot een finale veldslag in de raad van het Kasteel. De veldwerkers hebben nog steeds geen oplossing; de vertwijfeling heerst nog steeds.

Deel 2 . Tussenhuizen als voedingsbodem van levende lotsgemeenschappen

Tijdens zijn zoektocht rond de ontmanteling van VABIMPULS sprak Don Quichot met hertogen, raadsheren, gilden, rechters, schouten, veldlieden en Tussenheid-broeders. Uit deze gesprekken kwam steeds dezelfde rode draad naar voren: de hofse kasteelcultuur van eigendunk, beheersing en regels ontmantelde niet alleen VABIMPULS, maar ook andere grote opgaven rond bodem, water, lucht en gezondheid. Al eerder werden de zorgen van jongeren, ouderen en vluchtelingen volledig afgewenteld op de armlastige schouten en gemeenschappen.

Echter zijn rondgang leerde ook dat de Hertog en de Raad zelf gaandeweg te kampen kregen met het tanend vertrouwen en verlies van verbinding met het veld.

Twee academische inzichten gaven hierbij richting:

- **Prof. de Wachter** benadrukt dat vertrouwen en verbondenheid alleen wortelen waar openheid veilig is.
- **Prof. Zouridis c.s.** tonen hoe bestuurlijke logica vaak wordt gestuurd door beheersbaarheid en afrekenbaarheid, terwijl juist nabijheid en wederkerigheid nodig zijn voor vruchtbare kruisbestuiving.

Beide analyses wijzen op hetzelfde: pas waar openheid, nabijheid en wederkerigheid samengaan, kunnen lotsgemeenschappen bloeien.

Daarom ontstond tijdens de rondgang van Don Quichot de gedachte van **tussenhuizen**: open plekken, veilig als schuren in het veld, waar ommelanders samenkomen in vertrouwelijkheid en

vindingrijkheid. De vorm verschilt per gebied, zand, veen, klei of water, maar steeds bieden deze huizen ruimte voor samenwerking, zorg en handel.

Met steun van Koning en Hertog kunnen tussenuizen uitgroeien tot levende netwerken. Niet als poorten die sluiten, maar als wegwijzers die toegang geven. Magisters brengen kennis, gilden middelen, rechters borgen recht. Onzichtbare mycelia verbinden kastelen en huizen, zodat kaarten, gereedschap en autoriteit gedeeld worden zonder vrije bejegening te verliezen.

Zo kunnen tussenuizen de voedingsbodem herstellen waarop vertrouwen, samenwerking en levende lotsgemeenschappen opnieuw groeien. En, al fluisterden velen dat Don Quichot tegen windmolens vocht, juist in de stilte groeide een onderstroom die de bodem loswoelde waaruit de tussenuizen konden verrijzen. Als prefecturen avant la lettre, steunpunten waar dorp en kasteel elkaar herkenden, met alle lijnen van het kasteel en dorpen daar samengebracht door de baljuws van de hertog

Moraal

Wie zonder besluit handelt, gaat tegen het recht in. Bestuursrechtelijk betekent dit dat er geen besluit is in de zin van artikel 1:3 Awb, en dus ontbreekt de grondslag. Het legaliteitsbeginsel, de zorgvuldige voorbereiding (art. 3:2 Awb), de deugdelijke motivering (art. 3:46 Awb) en het vertrouwensbeginsel worden geschonden. Het ambtelijke beroep op mandaat biedt geen uitkomst: artikel 10:3 Awb laat niet toe dat wezenlijke voorwaarden, zoals onafhankelijkheid, worden omzeild. Hier ligt een opdracht voor Gedeputeerde Staten om naar recht en beginsel te handelen, en voor Provinciale Staten om toezicht te houden.

Maar de parabel wijst op méér dan een juridisch tekort. Zij legt een breder probleem bloot: het bestaan van een parallelle wereld binnen het kasteel, waar regels en mandaten overheersen, terwijl buiten in de ommelanden de veldlieden vragen om nabijheid en vertrouwen. Waar die werelden niet verbonden raken, groeit wantrouwen en valt het weefsel van de lotsgemeenschap uiteen.

Dat is geen verzinzel: recent blijkt dat nog slechts 4% van de burgers vertrouwen heeft in de overheid. De kloof tussen systeem en samenleving is dus reëel en diep. Juist daarom lijkt het wijs dat bestuur en gemeenschap opnieuw wegen zoeken naar openheid, nabijheid en wederkerigheid de maat der dingen zijn.

Wiet van Meel, Esbeek, Augustus 2025